

„САМОТЕН ГРОБ В САМОТЕН КЪТ”

ПЕНЧО СЛАВЕЙКОВ

(анализ)

Гробът, който в цялата поезия на Славейков е видян като последен и вечен покой, е и краят на пътя. Последната творба в книгата „Сън за щастие” е „Самотен гроб в самотен кът” и би могла да се осмисли като обобщаваща идейно-естетическите прозрения на цялото. Фиксирал във всяка от миниатюрите мигове, отразяващи прелестта и очарованието на живота, във финалния текст поетът осмисля въпросите за духовната близост въпреки смъртта, за способността на спомена да поражда мечти и копнеж за живот; за страданието и самотата като пътища към постигане на щастието.

Мотивът за самотата е смислоопределящ за стихосбирката „Сън за щастие”. Според Боян Пенев „блянът и чувството за самотност са двата основни тона, между които варира гамата на Славейковите различни настроения”. Усещането за самота е основното настроение и в тази миниатюра. Почти всеки стих съдържа директно внушение на чувство или образ, асоцииращ с него („самотен кът”, „пустиня”, „немее”, „сама”). Многократните повторения на епитета „самотен” подсилват представата и придават всеобхватност на чувството. Текстът, както и цялата стихосбирка, разкрива предпочитанията на поета към света на индивидуалната душа. Причините за тези пристрастия са заложили и в биографията на Славейков, и в идейно-философската база на поетическите му търсения. Както във всички текстове от „Сън за щастие”, и в миниатюрата „Самотен гроб” цари усещането за хармония между земното и отвъдното, между човешкото и природното, между лирическият аз и света. Дори най-драматичните и трудно приемливи изпитания на човешкото съществуване - смъртта, загубата на близък, раздялата, самотността, са представени с мъдро примирение пред житейския кръговрат. Не афективните проявления на скръбта и страданието - вопъл, плач, недоумение, гняв и протест, а дълбокото разбиране и приемането на екзистенциалните истини занимават поета. Затова и позицията на лирическият говорител е дистанцирана, съзерцателна, умозрителна: „Аз зная *тоз самотен кът и тоя гроб самотен де е.*”, „И знам, че ...”. „Знаенето” включва наблюдението, осмислянето и оценяването. Ако първите два стиха („*Самотен гроб в самотен кът, / пустиня около немее...*”) създават усещането за безмерна, всеобхватна, абсолютна самота, то следващите („*Аз зная тоз самотен кът и тоя гроб самотен де е.*”) разколебават и изместват представата. Защото „знаенето” за самотата е източник на познание за най-трудно разгадаемите въпроси на човешкото битие. Ред символите на смъртта, самотата и страданието („*самотен гроб*”, „*пустинний кът самотен*”, „*немил живот сиротен*”) се откроява един образ символ на живота („милвана ръка”). С присъщите на миниатюрата пестеливост и фрагментарност текстът изразява идеите си чрез красноречивостта на детайла („ръка”). Липсата на подробности за житейското общуване между живия и мъртвия поставя акцент върху самото

човешко общуване, независимо от конкретните му измерения. Върхов негов израз е любовта. Както в много лирически творби на Славейков любовта се откроява като духовна близост, като единение на души, като надмогване на смъртта, като непреходно присъствие на човешкото във вечността. Контекстовото противопоставяне на радостта от живота и на страданието („милвана ръка” - „немил живот”) въвежда идеята, че човешките възприятия за съществуването са разнопосочни и относителни. Споменът за близостта с другия в житейските несгоди усилюва страданието от неговата загуба. Но именно този спомен поражда копнежа към хармония и се превръща в убежище на духа.

Лирическата миниатюра „Самотен гроб в самотен кът” интерпретира вечния философски проблем за човешкото съществуване в живота и в смъртта чрез съчетаване на емоционалното и на интелектуалното начало в изграждането на лирическия текст. С типичната за Славейков сдържаност чувството е представено не в неговата първичност, а в интелектуално прозряната му простота. В духовното пространство границата между живота и смъртта е разрушима, самотният гроб „в самотен кът” е вечното убежище на самотния човешки дух и за тази битийна истина се мисли не с тревога, а с мъдро разбиране, свидетелство за докосването до хармонията. Съзнанието за достойно изживян живот, за извървения път, са „песните” на твореца - тази идея присъства в миниатюрата „На гроба ми изникнат щат цветя”. Смъртта е предел, но тя е кръст божи. Приглушеният тон в последните лирически миниатюри не е израз на стихване, умиране, а на мъдро приемане на неизбежното. Ето защо понятия като смърт, самота, тъга тук нямат традиционното мрачно внушение.